

Hur blev det med fru Bergström?

Onämnd, oavlönad och glömd

*Missionär, sjuksköterska
och kvinna i skuggan
av Afrikapionjär Ruben Bergström*

av

Yvonne Johansson Öster

www.skandinaviskabokforlaget.se

Text © 2012, *Yvonne Johansson Öster*

Bilder: Privat arkiv

När inte annat anges är bibelcitaten hämtade från
Bibel 1917 © 1917 översättning.

Sättning:

Susan Bolling, Skandinaviska Bokförlaget, Rimbo

Omslag:

Rainer Refsbäck, Skandinaviska Bokförlaget, Rimbo

Omslagsbild:

Paret Bergströms Kamerunkarta från 1929 och
privat foto av Hanna och Ruben under de första åren i Kamerun.

Utgivare:

Skandinaviska Bokförlaget, Stockholm, 2013

Historiskt Arkiv för SjundedagsAdventistsamfundet i Sverige (HASDA)

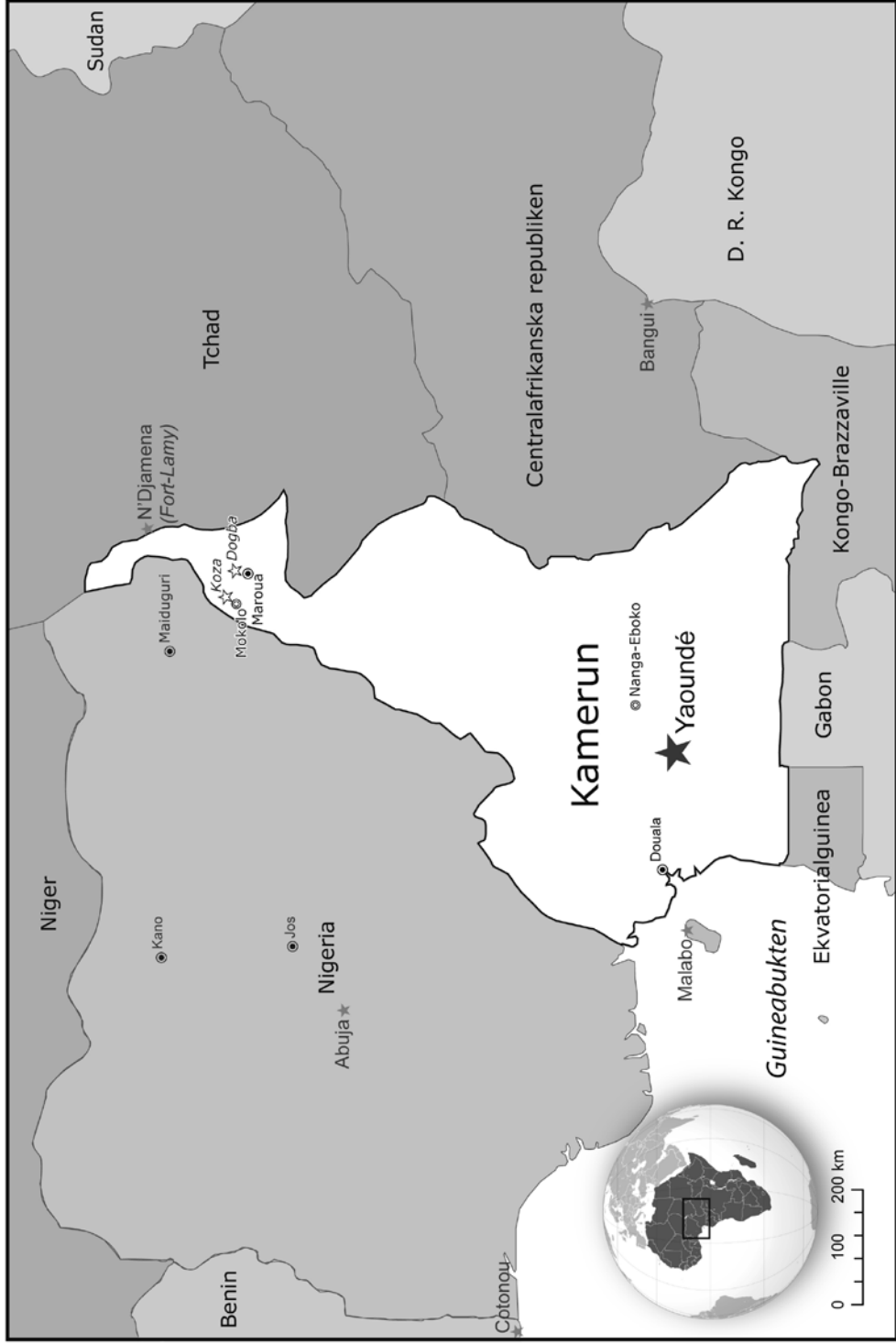
Ingår i HASDAs skriftserie som nr V

ISBN 978-91-7256-263-9

Tryck: TOTEM s.c., Polen, 2013

Innehåll

Tack 	7
Prolog 	11
Kapitel 1 	15
Drömmar föds och skolas	
Kapitel 2 	35
En oväntad kallelse	
Kapitel 3 	59
Livet i Dogba	
Kapitel 4 	83
Dogba tur och retur	
Kapitel 5 	125
Breven hem	
Kapitel 6 	137
Livet i Koza	
Kapitel 7 	174
Hemlängtan	
Eftermäle 	179
Epilog: Hur blev det sen? 	183
Käll- och litteraturförteckning 	186

Prolog

Kamerun 1933

”Bongor låg bakom mig. Jag hade tackat kommandanten för hans utsökta artighet och hjälpsamhet, färjat över floden Logone, som flyter alldeles nedanför fortet och befann mig nu på väg genom Kamerun”.

Så börjar Eva Dickson kapitlet ”Nyttan av en knäckt fjäder” i sin bok *En Eva i Sahara*. Eva var en societetsskönhet från Sverige, passionerad och lysande bilförare. Dessutom var hon en god journalist, full av humor och skärpa. I Nairobi hade hon slagit vad att hon skulle klara sträckan genom Uganda, Chad, Kamerun, Nigeria och vidare till Algiers på 30 dagar. Med sig hade hon Hassan, en arabisk chaufför och mekaniker. Så långt hade resan varit mera strapatsfylld än tänkas kunde, speciellt sista sträckan före Bongor.

Eva Dickson berättar:

”En mil från Maroa lågo några negerbyar, omgivna av bruna lermurar. Maroua självt var beläget vid foten av ett högt spetsigt berg, på vars sluttning kommandantbostaden hängde som ett fågelnäste. Jag gjorde ett besök däruppe för att visa passet och titta på den vackra utsikten, men besöket blev inte långvarigt, ty kommandantskan gick omkring och spottade på golvet och hela huset såg i övrigt ut som ett zigenarläger.

Jag fyllde på bensin hos en engelsk affärsman och körde därefter omedelbart vidare. Ett stycke utanför byn fick jag plötsligt se en syn, som kom hjärtesträngarna att vibrera på ett besynnerligt sätt. Det var en blågul flagga, som vajade från taket på ett ensamt litet hus i vildmarken. Här hjälpte det inte att jag hade bråttom – jag måste nödvändigt in och se vad det kunde vara för svenskar, som bodde i huset. Det visade sig vara

en missionärsfamilj Bergström från Hälsingborg. Jag steg in och råkade fru Bergström, en redig skånska, som just höll på med hushållsbestyren i köket. Jag vet inte på vilken sida glädjen var störst. Men att den var ömsesidig är säkert. Det här var i alla fall något annat än att möta landsmän i Paris eller vid Rivieran.

Fru Bergström berättade att hennes man var ute på en resa i sitt distrikt, men hon bad mig sitta ned och få en kopp kaffe. Det smakade skall jag säga, och vid kaffetåren fingo vi en trevlig pratstund.

Uppriktigt talat, kaffet blev så småningom till middag och efter denna placerade vi oss i fällstolar på gårdsplanen, varifrån man hade en strålande utsikt över en blånande bergskedja, som mitt framför oss tornade upp sig till en spetsig sockertopp.

Fru Bergström berättade att där uppe bodde ytterst primitiva grottmänniskor som ägnade sig åt andedyrkan. Fru Bergströms kökspojke, som av någon outredd anledning bar namnet Attila, tillhörde grottfolket och hade en gång blivit biten av en orm. När hans föräldrar fingo veta detta kommo de ned för att hämta honom. De berättade att Attilas farfar dött under torkan. De hade inte offrat någonting åt hans ande och därför hade den nu hämnats. För att värja sig från vidare olyckor ville föräldrarna offra sonen. Han skulle bindas inne i en grotta, utanför vars ingång en eld skulle tändas. Sedan skulle röken slå in och kväva pojken. Det var med knapp nöd fru Bergström lyckades rädda ynglingen undan den hemska död föräldrarna hade planerat. Hon hade emellertid berättat om Daniel i lejongropen, och av denna berättelse blevo de svarta så imponerade, att de avstod från sitt uppsåt. Om en vit man kunde göra något dylikt, så var han kanske rentav mäktigare än andarna. När deputationen från grottfolket lämnade missionärsbostaden, sa en av de delegerade:

– Jag undrar vad den vite mannen fått betala för henne, hon som kan så mycket!”

Efter att ha hört sin gemytliga värdinna berätta hela kvällen sov Eva Dickson över – för en gångs skull i en skön säng, men vid soluppgången är hon på väg till Kano i Nigeria.

Det är två unga svenskor som möts i Afrikas ödemark. Eva Dick-

son är 27 år, Hanna Bergström 33. Bara denna absurda situation att få ett överrumplande besök i den afrikanska ödsligheten och reagera med: Jamen, kom för all sin dar in på en kopp kaffe! – är fullständigt överraskande. Någonstans bortom de stora skillnaderna i deras bakgrund och uppväxt måste det ha funnits detta det korta mötets djupa gemenskap. De hade gett sig ut på något de inte visste hur det skulle sluta. De hade vågat något som de brann för. De är bägge rättframma och räds inte till synes oöverstigliga hinder. Och männe icke deras skratt ekade där i den tropiska natten?

Eva dog i en olycka 1938 när hennes bil gled av bron över Eufrat strax utanför Bagdad. Hanna dog i cancer 53 år gammal på Skodsborg, Danmark, på väg hem från Kamerun. Där hade hon trettio år tidigare utexaminerats till sjuksköterska. Kanske kan man säga att de dog medan de var på väg att förverkliga sina drömmar. När Eva Dickson skriver om deras ömsesidiga glädje vid detta oväntade möte, finns en kommentar som pekar på att de möttes på ett djupare plan: "Detta var annorlunda än att möta landsmän i Paris eller på Rivieran". Ja, verkligen!

Vem Eva Dickson var finns dokumenterat. Men vem var Hanna? Vad hade fört henne hit till denna vita fläck på den afrikanska kartan? Hur blev hennes liv där? Varför nämns hon sällan när hennes man Ruben omtalas som den store Afrikapionjären? Kan hennes insats mätas och värderas? Eller var hon ännu en av alla dessa kvinnor som slukades av missionsivern och sen försvann utan att något mätbart resultat registrerades? Frågan uppstår: "Var det som Hanna uträttade värt sitt offer?"

Om det handlar denna bok.

Hannas klass på Nyhyttans Missionsskola 1916. Hanna nr 4 fr. v. av flickorna.
Sittande t.v. rektor Karl Mattson, t. h. Hannas bibellärare Johannes Wallenkampf

Mor Elise och hennes barn, 1946

KAPITEL 1

Drömmar föds och skolas

Helsingborg 1900

Hanna Bergström föddes Persson som den äldsta av sex syskon den 29 april 1900. Hennes föräldrar var Per och Elise Persson. Per var bokhållare på Fredriksdals herrgård där han träffade Elise som kommit från östra Skåne för att arbeta som piga. Senare fick han en god ställning i kommunen som chef för renhållningen. De byggde ett gediget hus utan lyx på O. D. Krooksgatan 17. Huset blev exproprierat på 1960-talet, då Helsingborgs stad ville modernisera Statten och bygga ett köpcenter där. Av den lummiga och vackra trädgården finns inget kvar, huset är borta, allt blev till en trist och steril parkeringsplats. När detta skedde var Per och Elise döda, och det var också den äldsta dottern Hanna.

Mellan föräldrarna var det stor ålderskillnad, hela 15 år. När Hanna föddes var Per 37 år och Elise 22. Då den yngste, Kjell, föddes var Elise 36 och Per flera år över 50. Elise blev änka 1934, 56 år gammal. Då hade Hanna redan varit i Kamerun i tre år.

Det är inte svårt att förstå att den noggranne och pliktuppfyllande tjänstemannen blev förälskad i den livliga, glada och energiska Elise. Ända upp i hög ålder bibehöll hon sitt engagemang och intresse för det som hände runt om i världen, en öppenhet och total avsaknad av rädsla för nya och okända företeelser. Det var den som skulle leda henne och därmed också hennes familj in på oanade vägar. En av dessa kom att leda till Kamerun.

Barnen fick en god uppfostran och det lades vikt vid utbildning. Sönerna och dottern Elsa tog en studentexamen, något som var mer än ovanligt på 1910- och 1920-talen. Yngsta dottern Jenny tog revansch genom att ta körkort 1923 då hon var 19 år gammal, samt skaffa sig bil och köra de 60 milen till Stockholm. Att en kvinna körde bil långa sträckor ensam var därför inget nytt för Hanna när Eva Dickson dök upp i Dogba.

Jenny gifte sig sedermera med en av sin bror Bengts studiekamrater, Ragnar Thorell, som liksom Bengt blev präst i Svenska kyrkan. Som prästfru var Jenny inte bara delaktig i de vanliga församlingsaktiviteterna utan även i det stora ungdomsarbete som Ragnar engagerade sig i, både i Kristianstad och på Solgården vid Ivösjön i Skåne. Det är inte svårt att se att de gästfria och generösa systrarna levde ganska lika liv under vitt skilda förhållanden: många människor, mycket barn och ungdomar som passerade i deras liv varje dag.

Jenny fick två barn, Ingemar och Ingrid. Hanna fick inga barn. Elsa, mellansystern, levde ensam hela sitt liv. Men som vi skall se, var också hennes liv fyllt med människor, barn och ungdomar som hon engagerade sig i. De tre bröderna gifte sig och även de fick barn.

Helsingborg var vid 1900-talets början en expanderande stad. Många flyttade in från Södra Halland, Småland och östra Skåne. Sjöfarten och handeln hade alltid funnits, men nu växte den. Dessutom kom nya industrier till, det var ju ett bra läge som man sa, både med järnväg och sjöfart var förbindelserna goda norrut mot Sverige och västerut mot Danmark och kontinenten. Att växa upp i Helsingborg betydde att man dagligen såg något som rörde sig bort från staden eller närmade sig den. Färjorna på Sundet, fraktfartygen i hamnen, ångloken som tuffade av vagnarna från tågfärjan från Helsingör. Färjan – ja, det fanns två stationer i staden: Centralstationen där tågen till Sverige utgick och Ångfärjestationen där de kontinentala tågen och så småningom bilarna skeppades över det trafikerade Sundet. Inget tvivel om att Ångfärjan ansågs som den viktigaste: den ledde ju ut i stora världen. Man vände liksom ryggen åt Sverige och hade blicken västerut och söderut om man var en äkta helsingborgare.

Danmark låg där fullt synligt som en första ansats till resan ut i det

främmande. Det var också Danmark som blev Hannas första steg på vägen till Kamerun. Men nu går vi händelserna i förväg. Först måste vi möta en man som kom från Danmark till Helsingborg i september 1909. Han hette Julius Christensen Raft. Han anar det inte när han stiger i land, men han skulle komma att förändra den nioåriga Hannas liv radikalt. Han känner inte Hanna och Hanna känner inte honom. Men resten av sitt liv skulle hon komma att leva med resultatet av den förändring han bragte till hennes familj.

”Ett ord i rätt tid”

Julius Christensen Raft

København – Helsingborg 1910

Det finns inget som tyder på att Hannas mor Elise led av religiösa grubberier. Hanna är nio år och redan har hon flera småsyskon. Elise är mitt uppe i livet när det är som bäst och mest. Hon är nu 31 år. Men en dag fångas hon av en annons i tidningen. Det är i november 1909 och den 14:e går Elise och lyssnar på pastor Raft tillsammans med 275 andra nyfikna helsingborgare. Mötet hålls i Mimers sal på Långvinkelsgatan 17. Hela vintern samlade pastor Raft åhörare två gånger i veckan. I februari har antalet besökare stigit till 400. I lokalpressen diskuteras det livligt, Raft är en god debattör och en brilliant skribent behärskad av både övertygelse och skärpa i argumenten. Den allra livligaste diskussionen handlar om vilodagen. Raft är sjundedagsadventist och det betyder att man vilar på den sjunde dagen, d.v.s. lördagen och inte på söndagen, i enlighet med sin bekännelse av skapelseveckans giltighet och Guds buds oföränderlighet. Aldrig tidigare har helsingborgarna hört något liknande.

Raft börjar sin mötesserie med att fastslå Bibelns auktoritet. Han berger sig så småningom in på allmänt kontroversiella ämnen. ”Skapelsehistorien kontra utvecklingsläran”. Med Bibeln i hand visar han på texter som styrker att den uppfattning av Guds skapelse som genomtränger hela

den Heliga Skrift inte alls behöver stå i motsättning till vetenskap. "Det är ej min avsikt att kasta någon som helst skugga över vetenskapen, därtill ha vi för mycket att tacka den för."

Det är svårt att veta hur mycket frågan om skapelsen och jordens uppkomst kan ha intresserat Hannas mor Elise, men en sak kom att få betydelse för henne och hennes familj. Det var frågan om hälso- och hygienföreskrifterna som omtalas i Moseböckerna, som Raft framhöll. Sonen Per-Erik (Peps kallad) blev en riktig hälsokostare, "waerlandian". Han i sin tur förde detta med sig in i KF, där han arbetade med folkhälsofrågor under decennier. Varje jul skrev han till sin syster, prästfrun Jenny: "Kom nu ihåg, inte så mycket julskinka i år!"

Kunskapen om ett hälsosammare leverne bar Hanna och hennes man Ruben med sig till Afrika till stor nytta för de afrikaner som kom i kontakt med missionen i Dogba. Där anlades stora grönsaksodlingar som hjälpte till att förse befolkningen med näringsriktig föda.

Men nu är det fortfarande 1909.

Pastor Raft hade tio år tidigare varit med om att grunda Skodsborg Badesanatorium och Fysioterapiskole mellan Helsingör och Köpenhamn. Förebilden var Battle Creek Sanatorium under John Harvey Kelloggs ledning. Där hade Raft tagit en sjukvårdskurs som nybliven adventist. För även Raft var en av alla dessa fattiga emigranter som i unga år sökt lyckan i det förlovade landet västerut. Den fattige bondpojken blev så småningom adventistpredikant med ett brett internationellt forum. Han blev ledare för den s.k. Skandinaviska Unionen, d.v.s. den administrativa enhet för Adventistsamfundet i Europa som omfattade Skandinavien, Finland, Baltikum, Island och Färöarna. Som sådan var han ansvarig för att adventistförkunnelsen gick framåt – att nya församlingar bildades och att det skedde en tillväxt. Han hade upprepade gånger påpekat för styrelsen att det inte fanns någon adventistförsamling i Skåne, endast spridda medlemmar. Men entusiasmen var låg bland pastorerna för att försöka sig på denna genomsektulariserade del av Sverige. Att predika profetior om Jesu återkomst i det socialistiska Malmö var minst sagt omöjligt. Det

som fattiga arbetare helst ville i storstrejkens Sverige var att få bröd på bordet till sina svältande barn, inte profetior om en framtid långt borta. 'Ett hårt fält' var det i Skåne med dåtidens religiösa språkbruk. Då beslöt Raft att bevisa att det visst gick att bilda en församling i Skåne. Det måste ju rimligen även där finnas människor som behövde få budskapet om att Jesus kommer snart och förstå att detta inte var ett skräckscenario utan ett hopp som gav ett bättre liv redan här och nu. I Malmö gick det inte att skaffa en lämplig lokal – det var inte lätt att få hyra: ägarna var rädda för sekter och andra underligheter. Så det fick bli Helsingborg.

När pastor Raft nästan var klar med sin mötesserie måste han göra tjänsteresor runt i Skandinavien. Det är lätt att glömma, att denne energiske man även hade medarbetare som gjorde ett stort arbete i det tysta. Det var huvudsakligen de som höll bibelstudier i hemmen med de personer som på västkusten kom till de offentliga mötena. Man måste veta vad man tror och varför. För att avlösa Raft och fortsätta med bibelstudier i hemmen hos "de intresserade" kom en av dessa medarbetare att vara Maria Charlotta Haglund. Maria var lärarinna på Nyhyttans Missions-skola – "en redig människa" med goda bibelkunskaper och dessutom en allmänbildad person. Hon hade också en förvånansvärd modern syn på kvinnors rätt till självständigt tänkande och egna beslut. Troligen är det hon som besöker Elise, för de kvinnliga medarbetarna gjorde just hembesök hos intresserade kvinnor. Elise blev övertygad och beslutade sig för att ta steget och bli adventist. Maria, som gifte sig med rektorn på Nyhyttan, Karl Mattson, kom också att få betydelse för Hanna senare vid missionsskolan på Nyhyttan.

Pastor Raft var noga med att visa att adventismen är en fortsättning av den reformation som Luther hade påbörjat.

På detta sätt inlemmar han det "nya" i den protestantiska traditionen. Där någonstans blir förändringen av vilodagen från lördag (sabbat) till söndag, en logisk följd av den religionsblandning som uppstått i det stora Romarriket. Dopet och dödens gåta, livet efter graven, uppståndelsen – alltsammans följde en logik som blev begriplig för den som tog de stora linjerna på allvar. Raft konsoliderade gradvis men metodiskt förståelsen

av vad som var allmängiltigt i de bibliska texterna och vad som var tidsbundet.

Elise var en modig kvinna. För även om själva fundamentet i Jesus Kristus inte var annorlunda än i statskyrkan, så var det ändå oerhört radikalt att säga ja till något som inte tidigare funnits i staden. Utan tvivel var hon begåvad och stark, som vågade stå för den övertygelse hon kommit fram till.

I augusti bildas Sjundedags Adventistförsamlingen i Helsingborg. 22 personer blir döpta. Men Elise reser först till Köpenhamn den 3 september för att, som man sa, ta sitt dop. Där blir åtta kvinnor och en man döpta genom nedsänkning i Ebenezer, adventistkyrkan som låg bredvid sjöarna på Soumisvej 5. En del av de nya medlemmarna upptogs på sin tro och bekännelse, de var redan döpta som baptister.

Hanna och Elsa är de två av Elises barn som kommer att följa sin mors tro. Långt senare skall deras brevväxling mellan Stockholm och Kamerun bli en slags livlina för dem bägge. Men även den yngsta dottern, Jenny och hennes familj blir involverad i Hannas mission. Kamerun blir ett begrepp i hela familjen och hos alla Hannas syskon, även hos de tre bröderna och deras familjer.

I Helsingborgs församling kommer Hannas mor att spela en viktig roll, när hon förmedlade nytt från missionen i Dogba. Hanna blir på detta sätt den konkreta personifieringen av all den mission som vid varje sabbatsmöte presenterades under ett bestämt moment: *Missionsläsningen*. Det var en kort berättelse från någonstans i världen, där Adventistsamfundet bedrev verksamhet och försökte hjälpa människor med förändrade liv: skola, sjukhus, hälsa, tro på Jesus Kristus och hans snara ankomst. Efter detta moment upptogs kollekt till förmån för missionen i de främmande länderna. I Helsingborgs församling blev mission mycket starkt lika med Afrika. I Afrika fanns Hanna, ett av församlingens barn.